

Xalq sənətkarlığı nümunələri

Qədim xalq sənəti növlərindən biri olan misgərlik Dəmir dövründən qalmadır. Yəni, əsrləri yola salıb. Aparılan tədqiqatlar və həmin sənətin bu gün də sevilə-sevilə yaşadılması təsdiqləyir ki, Azərbaycanda misgərliyin yaradılması çox erkən dövrlərə təsadüf edir və ölkəmiz onun inkişaf edən mərkəzlərindən biri olub.

Mis qablar

Onların insan sağlamlığında böyük rolu var

Mustafayevdir. Atasından öyrəndiyi sənətlə məşhurlaşan usta Kamal deyir ki, misgərliyin itib-batmaması üçün atam məni məcbur etdi ki, onu öyrənim: "Atam istədi ki, bu sənət gələcək nəsillərə də çatsın. Düzdür, ağır, çətin sənətdir. Ancaq unutmaya lazımdır, bir sənət ki, Azərbaycan xalqının maddi mədəniyyət nümunəsini gələcəyə aparır, onu yaşatmaq lazımdır".

Əslində, bu sənət nə qədər maraqlıdırsa, bir o qədər də çətin. Ustalar deyirlər ki, onu öyrənlərin marağı yoxsa, nəyin və kimin xatirinə bu sənətə gəlmək istəyirsən, ondan misgər olmaz. Misgərlər səbirli, incə, zərif zövqə malik olmalıdırlar. Alın təri tökmək hər sənətdə olduğu kimi, burada da vacib hesab edilir. Sözügedən mis qabların hazırlanması üçün ağır əmək sərf etmək lazımdır. Bu şərtlər hələ tam və hamısı deyil ki, misgərlər

ona əməl etməlidirlər. Savad da misgərlikdə vacibdir. Xüsusən riyaziyyat, kimya, fizika, bir sözlə, bütün texniki fənləri bilmək tələb olunur. Çünki istifadə olunan material kimyəvi maddələrdən hazırlanır. Hətta vurulan na-xışlar belə, müxtəlif həndəsi fiqurlar üzərində başa gəlir.

Misgərlik də digər qədim sənət növləri kimi problemlərlə üzləşməli olub. Mis qab-qacaqların sayının və çeşidinin azalması təkcə peşəkar misgərlərin barmaqla sayılmasından irəli gəlmir. Şüşə və digər keramika məmulatlarından hazırlanan məhsullara maraq artdıqca mis qablar kolleksiyacılar tərəfindən toplanır və nəticədə onlar muzey eksponatına çevrilirlər.

Onu da deyək ki, metal işləmə sənəti digər sənətlərdən fərqli olaraq, Azərbaycanlı ustaların öz istedadlarını bütün dolğunluğu ilə ifadə edə bildiyi sahələrdən sayılır.

Azərbaycanda elə yaşayış məntəqələri olub ki, orada nəinki bir-iki küçədə, hətta misgərliklə məşğul olma kütləvi hal alıb. Belə mərkəzlərdən biri o vaxtlar Şamaxı xanlığına daxil olan Lahıc (hazırda İsmayilli rayonunun ən qədim sənətkarlıq və yaşayış məntəqəsidir) idi. Lahıcda külli miqdarda məişət əşyası və ev avadanlığı hazırlanıb. Buradakı məhsullar həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət baxımından o dövrün mərkəzi şəhərlərində hazırlanan məişət əşyalarından heç də geri qalmayıb.

Hələ XIX əsrin ortalarında Lahıcda 180-190-a yaxın mis karxanası olub. XIX-XX əsrlərdə Rusiyadan ucuz qiymətə gətirilən qab-qacaq bu sənətə təsir etsə də, böyük tarixə malik olan misgərlik metal işləmədə əsas yerlərdən birini tutub. Həmin dövrlərdə mis qablara, hətta qonşu ölkələrdə də böyük ehtiyac duyulurdu. Təəssüf ki, əvvəlki dövrlərə nisbətən son illər mis məmulatlarının həm forması, həm də bəzək motivləri keyfiyyətlə sadələşib. Artıq XX əsrin əvvəllərində bu məişət əşyalarının kəmiyyəti kimi keyfiyyəti də getdikcə aşağı düşüb. Asan və ucuz başa gələn şüşə, saxsı, çuqun, dəmir qablar getdikcə mis məmulatlarını aradan çıxarmağa çalışır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, misgərlik əvvəlki gücünü saxlamasa da, bu qədim el sənətinin daşıyıcıları tərəfindən yaşadılır.

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU,
Ağaali MƏMMƏDOV (foto),
"Azərbaycan"

İran, Türkiyə və digər yerlərdə tanınıb.

Bu kimi sənətkarlıq nümunələri təsdiqləyib ki, Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik tarixi boyunca zəngin və özünəməxsus mədəniyyət yaradıb. Müxtəlif vaxtlarda əcnəbi tacirlər, səyyahlar və diplomatlar bu diyarda olub, sənətkarlığın inkişafı haqqında çoxlu maraqlı faktlardan söz açıblar.

Maraqlıdır, görəsən, hazırda bu sahədə vəziyyət necədir? Ümumiyyətlə, qədim sənətkarlıq sahəsi olan misgərliyin əhəmiyyəti bu gün də olduğu kimi dəyərləndirilməyi?

Tədqiqatlar göstərir ki, görkəmli şəxsiyyətlərin doğma yurdu olan qədim Gəncənin mədəniyyət mərkəzi kimi 3 min illik tarixə malik olduğunu sübuta yetirən mənbələr sırasında, şübhəsiz ki, sənətkarlıq əsərlərinin, daha doğrusu, mənəvi cəhətdən əvəzsiz sayılan maddi mədəniyyət nümunələrinin çox

böyük əhəmiyyəti var. Gəncədə sənətkarlıq o qədər zəngin ənənələrə, tarixə malik olub ki, hətta onların təsnifatını da aparanda çox böyük bir siyahı alına bilər.

Misgər Şəmsəddin Məmmədov bu sənətin harada meydana gəlməsindən və inkişafından söz açarkən bildirir ki, Şərqdən Şimali Azərbaycana gətirilən misgərlik sonralar cənuba - İrana keçib, oradan isə Orta Asiya respublikalarına: "Misgərliyin kökü Azərbaycanda çox qədimlərə - 500 il bundan

öncələrə qədər gedib çıxır. Bu sənət nümunələrinin hər biri tədqiq olunmalı əsərdir. Bir qabın üstündə ki sənətkar iki il işləyib, ona, sadəcə, qab demək olmaz".

Ustaların misdən hazırladıqları, mürəkkəb və incə naxışlarla bəzədikləri məmulatlar Türkiyə, Orta Asiya, Dağıstan, Gürcüstan, İran və digər yerlərdə uzun illər ərzində tanınıb. Bu qədim sənət növü mis dövründən cəlalana-cəlalana bu günədək yol gəlib. Onu davam etdirənlərdən biri də Kamal

Bu ərazilərdə tapılan ilk mis metal işləmələrin tarixi Neolit dövrünə aid edilib. Miladdan əvvəl, VI minillikdə mis əldə edildikdən sonra ondan müxtəlif əşyalar hazırlanıb. Bir sənət növü kimi onunun təşəkkülü isə orta əsrlərdə böyük şəhərlərin misgərlik mərkəzinə çevrilməsinə gətirib çıxarıb.

Azərbaycanda misgərliyin hələ erkən dövrlərdən inkişaf etdiyini bir sıra Avropa ölkələrində, o cümlədən Rusiya muzeylərində saxlanan eksponatlar da sübut edir. Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənin sarayında olmuş venesiyalı səyyah Kontarinin yazdığına görə, burada hər gün təxminən 400 nəfərə mis qablarda yemək verilməmiş. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan misgərlərinin hazırladıqları məmulatlar müxtəlif sərgilərdə nümayiş etdirilərkən yüksək qiymətləndirilib və mükafatlandırılıb.

Misgərliklə məşğul olan sənətkarlar imzalarını onun üzərinə həkk etdikləri üçün dünya muzeylərində saxlanan Azərbaycan mədəniyyətinin bu təkrarolunmaz incilərini başqa xalqların öz adlarına çıxması mümkün deyil. Misdən hazırlanan əl işlərinin 40-dan artıq növü olub və beş qrupda ümumiləşdirilib: xörək, süfrə, su-ağartı qabları və məişət əşyaları.

Azərbaycanda misgərlik sənətinin mərkəzlərindən Təbriz, Gəncə, Naxçıvan, Şamaxı, Bakı, Ərdəbil, Lahıc (İsmayilli) və s. olduğu söylenebilir. XIX əsrdən başlayaraq Lahıc misgərliyin əsas mərkəzinə çevrilib. Lahıc ustalarının misdən hazırladıqları, mürəkkəb və incə naxışlarla bəzədikləri dolça, satıl, sərnici, sərpuc, güyüm, teşt, məcməyi, sini, aqsüzən, kəf-kir, kasa, cam, qazan, çıraq və s. məişət əşyaları Orta Asiya, Dağıstan, Gürcüstan,